

breda samband och diskuterar de motiv som styr den skenbart självklara handlingen. Samtidigt sätter den människans intresse i centrum. Det är just en sådan medicinhistoria vi behöver.

Karin Johannisson

ERIK LÖNNROTH: Den stora rollen. Kung Gustaf III spelad av honom själv. Svenska Akademien 200 år. Stockholm, Norstedts, 1986. 282 s. Ill.

Blandt danske historikere er Erik Lönnroth især kendt for sine arbejder om Kalmarunionen. Så meget mere grund er der derfor til i dette tidsskrift at gøre opmærksom på hans seneste store arbejde om en af de mest kontroversielle svenske kongeskikkelser: Gustav den Tredie, udsendt i forbindelse med 200-året for kongens grundlæggelse af Det svenske Akademi.

1700-tallets svenske historie er en grundigt udforsket periode, ikke mindst på det politiske og sociale område. En lang række svenske forskere har da også behandlet enevoldsmonarken inden for rammerne af deres specielle undersøgelsesfelter. En egentlig Gustav den Tredie-biografi foreligger derimod ikke. Hvad der foreligger, er alene skitser til en biografi: Stavenows og Schücks fra 1901 og 1904, med en kritisk holdning til tyrannen på tronen, og Beth Hennings' fra 1957, der skildrer Bellmanns milde monark på Haga, den glansfulde hovedperson i en kulturel blomstringstid.

Bogens baggrund skal søges i en detailundersøgelse af kongens krigspolitik 1787-88 – en undersøgelse, som i sin søgen efter at forstå det komplicerede politiske spil har udviklet sig til det foreliggende forsøg på at trænge ind på livet af en skikkelse, som samtiden såvel som eftertiden har betragtet som en gåde. En udvikling, med andre ord, fra den afgrænsede undersøgelse, som enhver kompetent historiker bør være i stand til at gennemføre, til fagets nok vanskeligste opgave: biografien. Vanskeligheden har på den anden side ikke ligget i mangel på materiale. Uoverskueligt mange mennesker var i kontakt med kongen gennem hans 21-årige regeringsperiode, og de har efterladt sig en uoverskuelig række iagttagelser og tolkninger af kongens udsagn og handlinger. Vanskeligheden har ligget i at trænge igennem dette stærkt personligt farvede materiale ind til Gustav den Tredie selv. Metoden, Erik Lönnroth har valgt, er tilsyneladende enkel. »Den, som kan säga något nytt om Gustaf III är först och sist han själv«. Det vil sige: hans egne breve og handlinger, samt rapportørers umiddelbare rapporter om, hvad kongen over for dem sagde og gjorde. Også hér er materialet dog meget stort, og Erik Lönnroth har derfor udvalgt, hvad der efter hans mening var det væsentligste for Gustav den Tredie i hans kongerolle: regeringsudøvelsen, storpolitik og krig. Et valg, der har indebåret, at hovedvægten i biografien er kommet til at ligge inden for de sidste fem regeringsår. Endelig afstår Erik Lönnroth udtrykkeligt fra at optræde som amatør-psykiater og dybdepsykolog, og koncentrerer sig i stedet om at finde et mønster i kongens adfærd – ud fra hans egne udtalelser og handlinger.

Valg af denne art vil formentlig kunne levere ammunition til en metodisk-teoretisk syvårskrig. Som bogen foreligger, må resultatet kort karakteriseres med paradokset: It can't be done. But here it is! Det kan med en så tilsyneladende enkel metode lade sig gøre at fremlægge en persontolkning, der er ny, konsistent og plausibel. I bemærkelsesværdig grad har Erik Lönnroth formået at holde den

kongelige forstillelseskunstner i et fast greb og undgå, at biografien fladede ud i en almindelig skildring af Sveriges historie eller i et kalejdoskopisk billede af kongens mangesidige kulturelle engagementer. Erik Lönnroth skildrer kongen – »en egocentrisk hysteriker« – med modvillig fascination. Hans bedrift er det, at han formår at sandsynliggøre et personligt og politisk mønster bag de mange umiddelbart selvmodsigende udtalelser og handlinger, der har fået både samtid og eftertid til at opgive at forstå kongen og hans politik. Der kan ikke herske tvivl om, at Erik Lönnroths karakteristik af kongen som aktør i et bevidst heroisk rollespil rammer noget centralt, og at den fremtidige forskning nødvendigvis må tage sit udgangspunkt i denne personopfattelse og forholde sig til den.

For dansk historie er *Den stora rollen* imidlertid af interesse som andet og mere end en personligt og metodisk fængslende biografi. For den dansk-norske helstat repræsenterede Gustav den Tredie nemlig efter sit statskup i 1772 en konstant og afgørende trussel. Allerede under den nordiske krise 1772-73 markerede kongen, at erhvervelsen af Norge indgik blandt hans politiske mål. Gustav den Tredie og gustavianerne hadede Danmark og foragtede personerne i den danske politiske ledelse. Det vidste den danske regering; og dens viden om, at erhvervelsen af Norge udviklede sig til et hovedmål for Gustav den Tredie og for hans søn, blev bestemmende for et kvart århundredes dansk flåde- og hærpolitik og politisk afhængighed af Rusland. Kampen for Norges forbliven i helstaten skulle blive den røde tråd i dansk udenrigspolitik frem til 1814, hvor Gustav den Tredies bror, Karl den Trettende – eller rettere hans adoptivsøn, kronprins Karl Johan – omsider realiserede de gustavianske aspirationer. Netop Erik Lönnroths koncentration omkring Gustav den Tredies militærpolitik og udenrigspolitik giver danske historikere et overbevisende og sammenhængende indblik i svensk politiks metoder og midler: direkte angreb over den norske grænse, lynangreb mod Sjælland, storpolitisk isolering af Danmark, og infiltrering af toneangivende norske kredse. Og dermed en bedre forståelse af periodens danske udenrigspolitik.

Også for dansk historie er *Den stora rollen* derfor en værdifuld og velkommen bog, dikteret som den er af Gustav den Tredies egen devise for Det svenske Akademi: »snille och smak«.

Ole Feldbæk

H. ARNOLD BARTON: *Scandinavia in the Revolutionary Era 1760-1815*. The Nordic Series vol. 12. Minneapolis, University of Minnesota Press, 1986. XII + 447 sider. Indb. 39,50 \$, uindb. 16,95 \$.

Om de enkelte nordiske landes historie – i form af samlede fremstillinger eller skildringer af enkelte perioder, personer og fænomener – foreligger der efterhånden en ret omfattende litteratur på hovedsprogene. Behandlinger af Norden som en enhed og med et komparativt sigte er derimod sjældne. En sådan komparativ behandling af de nordiske lande i revolutionsperioden – mellem 1760 og 1815 med henholdsvis den amerikanske og den franske revolution – foreligger nu som bind 12 i The Nordic Series fra University of Minnesota Press. Og dens forfatter, der siden 1975 har været professor i historie ved Southern Illinois University, har haft gode forudsætninger for at skrive bogen. Udover hovedsprogene læser han